

Igor Škamperle

Oddelek za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

MLADI LJUDJE, KNJIGE IN ODPRTI SVETOV¹ Zakaj sta branje in pisanje pomembna?

Članek poudari pomen branja knjig, ker nam to omogoči razširitev horizonta doživetja in spoznanja, s čimer prestopamo meje lastnega jaza in razvijamo možnost vživetja v drugega in v drugačnost. Danes smo priče veliki preobrazbi tradicionalne kulturne paradigme, ki jo usmerja nova tehnologija in zajema tudi navade branja in uporabe knjig. Avtor navaja ugotovitve sodobnih strokovnjakov, ki trdijo, da se z elektronskim komuniciranjem spreminja tudi človekova intimna sfera in prihaja do nove besedilne zavesti. Članek poudari tudi pomen simbolnega sporočila, ki ohranja pomensko odprtost in ustvarjalni nagib, prav to pa nova medijska tehnologija elektronskega branja nevarno spodjeda in ukinja.

The article points out the significance of book reading, because books help us expand our horizons of experience and knowledge, thus making us transgress the limits of our self, develop empathy and understand diversity. Today we are witnessing a major transformation of traditional cultural paradigm, based on new technology and also including reading habits and use of books. The author states findings of contemporary experts claiming electronic communication to be changing man's intimate sphere and creating new textual awareness. The article also accentuates the meaning of symbolic message, retaining semantic openness and creative force, badly endangered by the new media technology of electronic reading.

Branje je pomembno, to vemo vsi. S pomočjo pisanja in branja so se primitivne človeške skupnosti razvile v civilizacijo in ustvarile kulturo, h kateri se še vedno radi oziramo. A ne gre le za očarljive izdelke duha in besedne ustvarjalnosti, ki pritegnejo našo pozornost zaradi radovednosti, zapolnitve časa ali želje po poznavanju; literarno branje in pisanje nagovarjata in zapolnjujeta notranjo človeško potrebo po smislu, ki daje vrednost eksistenci. Branje in pisanje pripomoreta, da se predmetna ali duševna dejstva in dogodki, ki so se zgodili v resničnem svetu ali pa v domišljiji nam ali nekomu drugemu, ustavijo in obstajajo živo prisotni, tako da se

¹ Besedilo je bilo predstavljeno na simpoziju Od klasične do virtualne knjižnice za otroke in mladino, ki je bil 7. aprila 2015 v MKL (zapis o dogodku je objavljen na str. 66).

z njimi preobraža, razteguje in pogloblja naše celostno bivanje. Kdor bere knjige, živi drugače kot tisti, ki jih ne bere. Literarno branje bogati človekovo eksistenco na doživljajski, čustveni in spoznavni ravni, predvsem pa pri razumevanju sveta in življenja. Zaradi tega mlade ljudi spodbujamo k branju.

Ob teh uvodnih mislih, ki poudarjajo pomen besedilne zavesti in branja knjig in bi jih lahko razširili, moramo brž ugotoviti, da se v zadnjih letih odvija vsestranska družbena preobrazba, s katero se spreminjajo modeli našega življenja, načini komunikacije, oblike pridobivanja znanja, argumenti legitimacije človeških dejanj, pa tudi ideološki sistemi vrednot ter oblike človekovega samorazumevanja. Preobrazba, ki jo doživljamo, je tako vsestranska, da zajema tako rekoč vsa področja bivanja, zaradi pospešenega tehnološkega razvoja pa je tako nagla, da ni časa za treznejšo, razumno in refleksivno kritično misel. To je lahko nevarno, ker nimamo priložnosti, da bi zmogli predvideti posledice in se nanje ustrezno pripravili. Če povzamem pojem, ki ga uporabljamo v zgodovini znanosti, lahko rečemo, da se odvija sprememba t. i. paradigme, to je širšega polja oblik razumevanja in vrednotenja, ki zajema in s svojimi kriteriji opredeljuje vsa področja vednosti. Branje literarnih knjig in oblika naše besedilne zavesti sta del tega vseobčega procesa oziroma notranji del velike preobrazbe družbe in oblik mentalitete.

Preobrazba, o kateri govorimo, se je začela pospešeno odvijati konec '90 let prejšnjega stoletja, pod vplivom tehnološkega razvoja pa zajema tako rekoč vsa področja od ekonomije in politike do oblik znanja, družabnosti, morale, vprašanja identitet, partnerskih odnosov, prostega časa in samopodobe. Hkrati se je proces, ki mu z eno besedo pravimo globalizacija, prekril z nekaterimi ključnimi političnimi dogodki, od padca Berlinskega zidu, če to vzamemo kot simbol in prispodobo ideološke prenove v srednji in vzhodni Evropi, do nastanka novih držav, rekonstrukcije evropske celine, vpeljave skupne valute, nadzora nad naftnimi viri in s tem povezanimi konflikti na Srednjem vzhodu, tja do poskusa razširitve globalne paradigme in liberalnega tržnega kapitalizma na ves planet. Zaradi tega prihaja do novih konfliktov, ki jih ne znamo pravilno oceniti. Namesto nekdanje polarne ideološke delitve, med ZDA in SZ, pa smo priče novemu soočenju trenutno edine velesile, ZDA, od koder nagib globalizacije in tehnoloških inovacij pravzaprav izhaja, z državami, ki so v vzponu in v svetu prevzemajo vodilno vlogo – BRIK (Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska).

Tu nas seveda ne zanimajo mednarodni odnosi, ampak kultura branja in vloga knjige. A tega ne moremo povsem ločiti od širšega družbenega dogajanja, ki ga v temeljni meri opredeljuje prav nagel razvoj tehnologije in njena, tako rekoč, vsakodnevna uporaba. Strokovnjaki trdijo, da je z vpeljavo interneta oz. medmrežja, elektronskimi oblikami komunikacije in velikimi, enciklopedičnimi bazami podatkov, dostopnimi vsakomur, nastopila nova »agora«, to je nov trg shajanja in komuniciranja, ki pomeni radikalen prelom s t. i. »generacijo '68«, pa tudi z njihovo kritiko tradicionalne družbe, kakor tudi z njihovimi vrednostnimi modeli. Čeprav so bili ti včasih sanjavi in pretirano idealistični v veri po človekovi svobodi, ni moč zanikati velikih pridobitev, ki jih je »generacija '68« prinesla na področju civilne družbe in človeških vrednot. Sociologi danes ugotavljamo, kako je ta generacija današnjih '50, '60 in '70-letnikov kljub drznim, radikalnim novostim in oblikami upora do starega sveta, od rock glasbe, pojma svobodne ljubezni, zavračanja avtoritete do iskanja planetarne zavesti, dejansko ohranjala vez s tradicijo in zgodovino; nastopala je v okviru moderne projekta, ki je slonel na vizijah solidarnosti ter

izboljševanja sveta, temelj teh vizij pa je bil svoboden in avtonomen subjekt. Nova »agora« spletnega omrežja in generacija iz '90 let 20. stoletja pa pomeni odločen rez s tradicijo, posledično pa tudi z moderno.

Za naš okvir lahko navedemo, da se to pozna tudi na ravni branja. Čeprav je bilo pred nekaj desetletji v Sloveniji bistveno manj dostopnih knjig – če primerjamo tedanje slovenske prevode literarnih in strokovnih del s ponudbo, ki je dostopna danes, lahko ugotovimo, da smo, tudi po zaslugi dobrih prevajalcev, resnično dobili in še vedno dobivamo hvalevredno količino odličnega in pomembnega književnega zaklada v svojem jeziku – se je v preteklosti veliko bralo. V mojih študentskih letih so bili pogosti obiski knjižnic nekaj samoumevnega in navdihujočega, prebirali pa smo tudi obsežne romane – Dostojevskega, Tolstoja, Prousta, Dickensa, Musila, Thomasa Manna in mnoge druge. Nekateri njihovi romani obsegajo več sto strani. Ne vem, ali mladi na študiju humanističnih smeri še prebirajo Dickensovo *Pusto hišo*, imeniten Musilov roman *Mož brez posebnosti* ali Mannovega *Jožefa in njegove brate*. Po občutku bi rekel, da prav množično najbrž ne. Pred kratkim smo imeli na Metelkovi srečanje s študenti sociologije, kjer smo na okrogli mizi pretresali zagate in težave sodobnega študija in opazen upad zanimanja za družboslovne predmete. V anketni analizi (naredili smo jo s kolegi), ki je obsegala vprašanje, katere knjige naši študenti najbolj berejo, pa so bili med zelo širokimi in heterogenimi izbirami na vrhu Dan Brown, Agatha Christie in Oskar Wilde. Slednjega lahko povežemo z danes priljubljenim 'selfie-jem', fotografiranjem samega sebe in skrbjo za javno prikazovanje lastne podobe, npr. na obrazni knjigi oz. FB. Skratka: očitno smo priče zelo globoki preobrazbi družbenega imaginarija, ki nagovarja predvsem mlado generacijo in opredeljuje njihovo razvojno pot ter izbira motivov in tem, ki so zanje pomembni. V tem smislu ima morda prav francoski sociolog in teoretik imaginacije Michel Maffesoli, ki trdi, da smo priče novi »očaranosti« sveta. Ta se postavlja na drugačnih kriterijih in opušča nekdanje trdne pojme, od identitete in državljanstva, pojma resnice, fizičnega sveta, do navezanosti na svoj kraj in jezik, ki smo jih prinesli iz moderne dobe. Danes, kakor vemo, niti spol ni več naravno dejstvo, da ne govorimo o drugih stvareh, kakor denar ali državna meja, ki so res drugotne narave in so manj obstojni.

Skratka, prehod na drugačne oblike komunikacije, kjer nekdanjo besedilno obliko in t. i. literarizacijo – od navadnega prijateljskega pisma do bazenov znanja in človeških izkušenj, zapisanih v knjigah – agresivno spodjedajo in nadomeščajo vizualne tehnologije, ustvarja tudi novo družbeno imaginacijo.

Vstopili smo torej v novo paradigmo, smo sredi te premene, zato nam je težko izluščiti in definirati temeljne karakteristike tega procesa in razbrati možne posledice. Gre za spremembo oblik mišljenja, za dinamiko odnosov, oblike čustvovanja, zmožnost ustvarjanja, gradnike istovetnosti in samorazumevanje, gre pa tudi za sposobnost pisanja jezikovnega besedila in željo ali potrebo po branju. Je za svet, ki nastaja pred nami, še značilna linearna, vzročno in smiselno konsekvativna smer odvijanja eksistenčnih epizod, ki se iz nekega začetka, preko različnih ovir, ki tvorijo jedro naših izkušenj in jih skušamo (skupaj z literarnim junakom) z vzponi in padci uspešno rešiti, usmerja k jasnemu cilju, ki pomeni izpolnitev zastavljene naloge? S tem pa nam prinaša tudi izpolnitev hrepenenja? Ne. Zdi se, da takšna namenska ali intencionalna usmeritev danes preprosto ne vzdrži več. Ne živimo več na takšen način. Med nami najbrž marsikdo še, med mladimi pa so pogledi na dinamiko sveta drugačni. Njihove želje, potrebe in čas nimajo več ene smeri.

Pri tem se lahko spomnimo literarnih del z začetka 20. stoletja, ki so jih napisali Joyce, Proust, Kafka, na primer njegove prispodobе Gradu, ki je vseprisoten in nam usodno narekuje bivanje, a do njega ne moremo, kakor ne bi bilo ene prave poti do njega. Spomnimo se lahko tudi na Borgesa, ki je pisal v dobi prehoda iz moderne v post moderno, natančneje rečeno, s svojimi deli je imenitno napovedoval spremembe na ravni čutenja in mišljenja, ki jih danes doživljamo. Omenil bi le naslov njegove črtice, ki je dovolj zgovoren in se glasi *Vrt s potmi, ki se cepijo* (prevod Jože Udovič, CZ, Lj, 1984).

Nizozemski zgodovinar Adrian van der Weel piše, da se naša besedilna zavest spreminja. Ocene, kakšne bodo posledice digitalizacije in kako bodo novi tehnološki prijemi vplivali na našo zavest in besedilno pismenost, so različni. Od zelo negativnih napovedi, do ocen, ki novi tehnologiji ne pripisujejo tako usodnega vpliva na človekovo zavest in njegov razvoj. Novi elektronski mediji nam omogočajo javno uporabo širokih informativnih bazenov, pri tem naj bi prinesli tudi veliko nove interaktivne dinamike. Kakor koli že, ne moremo zanikati, da nova digitalna in elektronska tehnologija – od uporabe spletne mreže do i-padov, i-fonov, e-knjig, SMS sporočil, obrazne knjige, blogov, Twitter komunikacij ipd. – v zadnjih dveh desetletjih ni postala le delovno orodje, s katerim stopamo v stik s svetom in opravljamo različne storitve – od službenih obveznosti do izobraževanja, informiranja, gojenja stikov in odnosov z drugimi osebami, pa tja do nakupovanja, podobno kot so to bili radio, televizija, telefon, avtomobil in drugi, danes samoumevni pripomočki – ampak je postala način mišljenja in delovanja, ki do neke mere nadomešča referenčni, fizično realni svet.

Nova tehnologija prizadeva našo intimno sfero. Učinkovito povezuje v skupni splet zvok, vizualno podobo, bralno predlogo in gibanje. Nastopa kot mreža, ki za razliko od pojmovnega (linearno vertikalnega) drevesa vodi hkrati v vse smeri in nima niti začetka niti konca. Če opustimo te filozofsko zanimive prispodobе, ki imajo svoje tehtne implikacije, lahko rečemo, da se z novo tehnologijo dejansko spreminja naša besedilna zavest. To pa s seboj prinaša drugačno razumevanje prostora in časa, sebe in drugega, referenčni okvir, na katerega so se tradicionalni pojmi, besede in slike nanašali, spreminja pa tudi dinamiko naših želja.

Elektronski računalnik ni le nadomestek pisalnega stroja (čeprav smo ga na začetku nekateri uporabljali predvsem ali celo izključno tako). Danes vemo, da njegova uporaba spreminja obliko mentalnega in čustvenega zaznavanja. Van de Weel pravi, da gre za konec linearnosti, saj je digitalna kultura bližja govornemu izročilu. To pa je razpršeno, ni vedno nadzorovano niti ni vselej smiselno povezano in koherentno, ampak ga usmerjajo, poleg namena, ki ga želimo sporočiti, mnogi prebliski, fraze, vzkliki, protislovja, nesmisli. Če bi pogledali, kako mladi danes komunicirajo med seboj in pišejo elektronska sporočila, bi videli, da se izražajo na podoben način. Psihologi ugotavljajo, da mladi ne znajo več zbrano in poglobljeno brati zahtevnih literarnih besedil. Po shemi, ki jo je v knjigi *Besedilo in novi mediji* razvil Janez Strehovec, ki pri nas temeljito in poglobljeno raziskuje novomedijska besedila in popularno »tehno« kulturo, so z razliko od kulture tiska, za katero so značilni stabilnost, hierarhična organiziranost, linearnost, identiteta avtorja in statičnost besedila, za novo medijska besedila značilni diverzifikacija in fleksibilnost, razsredičenost, soobstoj množice različnih vsebin, hibridne oblike vmesnih prostorov, znakovna heterogenost, animirani tekst, mozaična struktura in mešanje zvrsti (Strehovec 2007).

K temu bi dodal, da sprememba paradigme in vpeljava elektronskih besedil, spleta in novih elektronskih medijev – po mojem mnenju – ne pomenita upada umskih sposobnosti bralcev. Te se ohranjajo in so pri mladih enako prisotne, kakor so bile nekoč. Uporaba informacij, ki jih je danes na razpolago neprimerno več, pa kljub težavam, ki jih spričo tega prinaša selektivni kriterij, najbrž večja in spretnejša.

Razlika, ki jo opažam, je zmanjšani občutek za simbolno razsežnost in njen asociacijski in miselni odvod. Simbol je po svoji naravi večplasten, nastopa drugače kakor znak. Ta je jasno definiran, v družbi nastopa normirano, njegovi pomeni so določeni in nedvoumni, večini so razumljivi. Nabor znakov tvori velik del našega človeškega sveta, od vljudnostnega bontona, do kulinarike, mode, prometnih znakov, govornice posameznih dejavnosti in znanosti.

Simbol pa je za razliko od znaka dvoumen in večpomenski. Vzpostavlja heterogene odvode in nikoli ga ni mogoče v celoti obvladati. Prav zaradi tega edino simbol ustvarja novo realnost, nas nagovarja in pametno zapeljuje, odpira možnost slutnje, pričakovanja, daje videti nevidno. Simbolne podobe so tiste, ki nagovarjajo odprtost človeškega duha, njegovo racionalno plat, pa tudi intuitivno, nezavedno in čustveno plast. Zaradi tega kljubujejo času in so vedno enako očarljive, naj gre za Homerjevega trojanskega konja, za Odiseja in sirene, Dantejevo tavanje v temnem gozdu ali za Kafkov Grad.

Omenjeno nadomestitev simbolnega koda z znakovnim, grafičnim ali s signalom lahko primerjamo in se navežemo na razpravo S/Z, ki jo je o Balzacovem Sarrazinu že leta 1970 napisal Roland Barthes. Ta je vpeljal razliko med »berljivim« (lisible) in pisljivim (scriptible) tekstom. Prvi je usmerjen k reprezentaciji, bralčeva naloga je slediti linearnemu poteku zgodbe in resnici, ki jo ta podaja, medtem ko je drugi tip besedila (scriptible) sestavljen iz različnih znakov, brez ene dominantne kode, je pluralen in bralcu podeljuje večjo vlogo, ta se mora ukvarjati tudi z nereferenčnimi pomeni, ki so medbesedilni. Strehovec trdi, da gre za prehod od mimetičnega k semiotičnemu, to je znakovnemu, k dejstvu, da se besedilo in znaki ne nanašajo na konkretne stvari in svet, temveč referirajo na druge znake in besedila (Barthes 1970). S tem pa je dejansko prizadeta simbolna razsežnost, ki je v svoji interpelaciji vedno konkretna.

Prodorni francoski mislec Jean Baudrillard je v svojih delih, ki razgaljajo mnoge aspekte sodobne družbene paradigme, govoril o umoru simbolnega koda, ki drsi v znakovno in signalno govorico. Spletna konstrukcija realnosti, ki je v veliki meri virtualna, ne potrebuje več referenta v zunanjem, fizičnem svetu, zato se mu odpoveduje. Namesto realnih referenc naravnega sveta (npr. gora, gozd, led, voda, drevo, živali itd.) vstopajo nove identitete v vlogi referenc, ki so virtualni konstrukti. Njihova govorica pa je znakovna in temelji na virtualnih fetišističnih odnosih. Takšna govorica spremlja tudi reklamna oglaševanja, ki postajajo sploh ena glavnih ali vsaj najpogostejših oblik javnega govora in zato opredeljujejo tudi obliko drugih diskurzov. Z vpeljavo virtualnih entitet ni odstranjena le vloga zunanjega fizičnega sveta, ampak se briše tudi asociativni odvod, ki ga ohranja simbol, ter odnos do »drugega«, natančno tiste duhovne realnosti, tiste »drugosti«, ki jo simbol vzpostavlja in jo naredi prisotno. Tako za religijo kakor za umetnost je ta simbolna plast temeljna. Virtualni svet, brez reference v fizični stvarnosti, pa briše drugost kot takšno na različnih ravneh: drugost smrti, ki jo nadomeščata terapija in ustrezna informatika. Drugost konkretnega obraza in živega telesa, ki

ju nadomešča izdelana idealizirana podoba kot plod standardizirane estetike. Realni svet, ki ga nadomešča virtualni prikaz, konkretnost posameznika, ki se kakor klon raztaplja v poplavi nenehne komunikacije in premeščanja. Briše se realnost druge osebe, ki jo nadomešča formalni in virtualni, znakovni in vizualni prikaz. V to raztapljanje, ki ga povzroča obsesija nenehnega komuniciranja, se spuščata tako konkretni moški kakor ženska, ki je bila doslej v človeški kulturi tisti obči temelj drugosti in drugačnosti. Namesto tega se uveljavlja enakost oziroma t. i. gemelizacija spola, ki jo spremlja transseksualna identiteta oziroma, kot pravi Baudrillard, fraktalizacija seksualnosti. Oba spola zgubljata svojo posebnost, kajti oba težita k nerazlikovanju. Lahko bi rekli, da smo ob spodbudi in danes tudi že potrebi, da smo preko spleta povezani v nove skupnosti, postali sami sebi objekt, ko skrbimo za svoj izgled in ne vidimo, da je to kletka, ki nas dela enake vsem drugim. Skratka, virtualna produkcija želja, ki v veliki meri usmerja tudi naše kulturne in bralne interese, s seboj prinaša tudi določeno indiferentnost do stvari drugega in do sveta, ki jo posrečeno izraža besedica – itak! Prinaša formalizacijo in kristalizacijo odnosov, tržno ali znakovno zamenljivost ter odsotnost realnih objektov in idej verovanja. To pa ne načenja le osnovne bralne izkušnje – ki nas z bralnim doživetjem prestavlja v umetniško prikazani svet, ki pa nas nagovarja kot realne ljudi in nam daje ključ in spoznanje, kako razumeti konkretni fizični svet in naša čustva, in nas s tem, tudi ko gre za literaturo, vodi k spoznavanju resnice – ampak načenja družbene vezi in osnovo solidarnosti med ljudmi.

Vse to je torej spremljevalna posledica drsenja simbolne govorice, temeljne za vsako pomnost, v govorico znakov in signalov, kjer so zaradi jasnejšega razumevanja brisane dvournosti in pomenska večplastnost.

Avtorji, ki so veliko pisali o sodobni družbi in globalni kulturi – Giddens, Bauman, Beck, Baudrillard, Galimberti –, ugotavljajo, da so pglavilni »krivci« za naglo spreminjanje naše zavesti in izbris realnega referenčnega polja in z njim povezane kategorije »drugosti« nenehna, perpetuirana komunikacija, ki briše realni objekt, na drugi strani pa tudi nasilna vizualizacija, ki dejansko razgrajuje vse druge. Hitrost komunikacije in njena hiperprodukcija sprožata veliko občutljivost, ki se lahko kaže v razdraženosti brez pravega razloga. Kratek vpogled v komunikacijo, ki poteka na naših omrežjih (twitter, blogi in podobno), nam hitro pokaže, da je v njihovih sporočilih nadpovprečno veliko jeze, apriornega nasprotovanja in kritiziranja, ki ni vedno utemeljeno in velikokrat meji na patologijo. To je, tako pravijo ocenjevalci, družbena bolezen naše dobe. Ni časa, da bi izklopili telefon, v miru brali in se resnično vživeli v vzporedne, vendar realne svetove.

Danes lahko določimo trilogijo vrednosti. To sestavljajo uporabnost, menjalna vrednost oziroma zamenljivost (skoraj vseh dobrin) in znakovnost. Svet pa vodi štiripogonski motor, ki ga poganjajo znanost, tehnika, industrija in zaslužek.

Pri tem moramo pripisati, kakor trdi Edgar Morin, da akumulacija informacij še ne ustvarja znanja. In naprej, da akumulacija različnega znanja po področjih in ustreznih kompetenc še ne pomeni razumevanja. Prav na tem mestu bi rad vpeljal vrednost literarnega branja, ki nam preko vživetja v popisane prigode romanesknh junakov omogoča, da v celostni percepciji, informativni in čustveni, ki pa ostaja domišljjsko odprta, razumemo konkretne značajske in pripovedne situacije in njihove resnice. To je temeljni most, ki človeku nudi dostop do drugega, hkrati pa ga refleksivno in moralnoetično vrača nazaj k sebi samemu, zaradi česar postaja

strpnejši, prizanesljivejši in do sveta ter drugih ljudi bolj razumevajoč. Bralno vrednost je v tem smislu odlično opisal Mihail Bahtin v delu *Estetika in humanistične vede*, posebej v poglavju »Avtor in junak v estetski dejavnosti« (Ljubljana, 1999). Na odločilni pomen, ki ga imajo književnost in humanistične vede v našem času, ko smo priče odpisu zgodovine in usmeritvi na današnji trenutek, na »zdaj« (kar se ujema z nastopom tehnološke paradigme, o čemer smo govorili), pa je v zadnjih letih opozorila ameriška sociologinja Martha Nussbaum v knjigi *Not for profit. Why Democracy Needs the Humanities* (Princeton, 2010).

Zakaj torej mladim ljudem svetovati, naj v roke vzamejo (fizično) knjigo, in jih spodbuditi k branju? Zakaj jih je vredno spomniti, da ima ob bralnem dejanju tudi natisnjen papir svojo vrednost, da sta tudi vonj in taktilni, čutni dotik pomembna? Da je ob branju dobrih del smiselno imeti ob sebi tudi svinčnik, s katerim si lahko zabeležimo pametne misli, ker so nam zbudile vtis, da izrekajo določeno resnico človeka in sveta in bi jih radi ohranili, saj nam bodo nekoč morda prišle prav.

Prvi razlog, zaradi katerega je branje literature vredna in smiselna dejavnost, sta miselni užitek in veselje ob samem bralnem dejanju, ki nagovarja našega duha in spodbuja domišljijo. Z njo se selimo v izbrane prostore, odkrivamo nove sveto-ve in se vživljamo v opisane literarne like, osebe in figure, spoznavamo njihove značaje, spretnosti, strahove, bolečine in nasploh široko abecedo vseh možnih človeških dejanj in podob sveta. Preko vživljanja v njihove prigode in zaplete, ki nas nagovarjajo kot bralce, nismo le osebno vznemirjeni in ne pridobivamo le temu ustreznega znanja, ampak smo soočeni z izkušnjo, ko presegamo sami sebe, vstopamo v stik z drugimi in drugačnimi osebami ali entitetami. Na tak način spontano pridobivamo odgovoren odnos, pa čeprav je ta omejen na literarno prikazani svet. Kljub temu ima bralno dejanje tudi moralnoetično vlogo.

Drugi dejavnik, ki spremlja naše prijateljstvo s knjigami, je možnost »preselitve« v druge čase in kraje, s čimer širimo svoje konkretno in fizično bivanje. Brati pomeni živeti. Kljub načelno pasivni dejavnosti sta med branjem človekov duh in domišljija aktivna, velikokrat celo zelo aktivna, ko zbrano in poglobljeno sledita razvoju opisanih prigod, govoru fiktivnih oseb in dinamiki prikazane misli. Poleg tega, za razliko od vizualnih medijev, na primer filma ali gibljivih vizualnih slik, knjiga in literarno besedilo podob ne določata v naprej in jih ne fiksirata, zato v svoji domišljiji ostajamo aktivni in soustvarjamo imaginativni svet, v katerega vstopamo. V tem pogledu so tudi novo medijska besedila v različnih zvrsteh (od spletnih strani do digitalne literature), ki jim pravimo besedilo-pokrajina ali *text-scape*, to pa zato, ker v novih digitalnih teksturah ne gre več le za branje, ampak tekst nastopa odprto in gibljivo, vpeljuje diskontinuirano branje, vizualne podobe, sprejemnik pa preko urejevalnika aktivno posega v besedilo. Preko ekrana in kurzorja besedilo-pokrajina v nas sproža neposredne čutne stimulacije. Prav kurzor, s katerim neposredno vstopamo v tekst in smo dejansko tam, kjer se ta nahaja na ekranu, je eden od tistih tehničnih akterjev, ki nam po svoje preprečuje, da bi se zares »odselili drugam« in se domišljijsko in doživljajsko znašli v neki drugi pokrajini. V tem se kaže pomembna razlika med tradicionalno knjigo in novo.

Tretji dejavnik, ki spremlja bralno dejanje, zadeva čas. Druženje s knjigami oz. njihovo branje nam omogoča, da odtekanje trenutkov zaustavimo. Med branjem in na koncu besedila imamo vtis, da smo bili na oddaljeni poti in na njej preživeli veliko časa. Ta se je naselil v nas in kar traja. V tem smislu branje oplaja, nas bogati in nam daje zadoščenje. Gola preprosta dejstva, ki sestavljajo našo eksistenco,

so pravzaprav, če jih pogledamo z distance in se naslonimo na filozofski pogled, ki skuša misliti čas, »skoraj nič«. Samo zgodijo se in jih že ni več. Tisto, s čimer postanejo obstojna, se nas dotikajo, nas prizadevajo in se v nekem smislu zares zgodijo, so naša doživetja, zaznave in njihove posledice, uvidi, razmisleki, s katerimi se oblikujejo celostni pomeni, naše besede, odnosi, razlage. Gola dejstva postanejo dogodki in se ontološko vzpostavijo tako, da jih opremimo z besedno ali kakšno drugo obliko izraza. Branje in pisanje zato naredita, da se minljivi in begajoči utrinki življenja ustavijo, dobijo svojo živo prisotnost in obstojnost. V tem smislu sta branje in pisanje pot do resnice, v katero je vredno investirati.

Bibliografija

Mihail Bahtin, 1999: *Estetika in humanistične vede*. Ljubljana: Studia humanitatis.

Jean Baudrillard, 2001: *Simulaker in simulacija. Popoln zločin*. Ljubljana: ŠOU, Koda.

Martha Nussbaum, 2010: *Not for Profit. Why Democracy needs Humanities*. Princeton University Press.

Lee Siegel, 2008: *Against the Machine. Being Human in the Age of Electronic Mob*. New York: Random House Publishing Group.

Janez Strehovec, 2007: *Besedilo in novi mediji*. Ljubljana: Literatura.